

ONUNCU SINIF ÖĞRENCİLERİ ARASINDA TÜTÜN, ALKOL VE MADDE KULLANIM YAYGINLIĞI: İSTANBUL ÖRNEKLEMİ

Tobacco, Alcohol and Substance Use Prevalence Among 10th Grade Students: Istanbul Sample

Kültegin Ögel¹, Sevil Taner², Ceyda Y. Eke³

ÖZET

Amaç: Bu araştırmada amaç, İstanbul'da 10. sınıf öğrencilerinin tütün, alkol ve madde kullanım yaygınlığını saptamak ve daha önce yapılan çalışmalarla karşılaştırma yapmaktır.

Yöntem: Araştırma İstanbul'da onuncu sınıf öğrencileri arasında yapılmıştır. Çok basamaklı küme örnekleme yöntemi ile seçilen 43 okulda araştırma yürütüldü. Karşılaştırmaya olanak sağlamak amacıyla 2001 yılında yine İstanbul'da yapılan araştırmaya benzer örneklem seçimi yapıldı ve benzer bir soru formu kullanıldı.

Bulgular: Yaşam boyu en az bir kez tütün kullanım yaygınlığı %37, alkol kullanım yaygınlığı %51.2 bulundu. Bu oranlar üçüncü madde için %5.9, esrar için %5.8, flunitrazepam için %4.4, benzodiazepinler için %3.7, ekstazi için %3.1 ve eroin için %1.6 bulundu. Yaşam boyu en az bir kez tütün, alkol ve madde kullanımı riski cinsiyete göre karşılaştırıldığında erkeklerin benzodiazepin kullanımı hariç diğer tüm maddeler için kızlardan daha fazla risk taşıdığı görülmüştür. Tütün ve alkol kullanımının düşük geliri olan ailelerin çocuklarında daha yüksek, flunitrazepam kullanımının daha düşük olduğu, özel okula gidenlerde tütün kullanımının daha fazla, diğer okullara gidenlerde de alkol ve eroin kullanımının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bulunabilirliği en zor olan madde eroindir. Herhangi bir madde kullanan öğrencilerin yarıya yakını ilk kullandıkları maddeyi bir aile büyüğünden aldıklarını belirtmişlerdir.

Sonuç: 10. sınıf öğrencileri arasında tütün, alkol ve benzodiazepin dışındaki maddelerin yaşam boyu en az bir kez kullanım yaygınlığının arttığı görülmektedir. Daha önce yapılan çalışmaların aksine tüm sosyoekonomik düzeylerde madde kullanım yaygınlığının benzer olduğu gözlenmiştir. Ailenin madde kullanımı hakkındaki düşünceleri ve tutumunun önemli bir risk göstergesi olduğu düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: İstanbul, tütün, alkol, madde kullanımı, yaygınlık.

ABSTRACT

Objective: The aim of this research is to evaluate the prevalence of tobacco, alcohol and substance use among 10th grade students, and to compare the findings with previous research.

Method: The research was conducted among 10th grade students in Istanbul. 43 schools were sampled by using the multistage cluster sampling method. In order to be able to compare the results of the research with a previous research that was carried out in 2001, a similar sampling method and questionnaire was used.

Results: Lifetime prevalence of tobacco use was 37%, alcohol use was 51.2%. The same rates were 5.9% for inhalant use, 5.8% for marijuana use, 4.4% for flunitrazepam use, 3.7% for benzodiazepine use, 3.1% for ecstasy use and 1.6% for heroin use. When the risk for using tobacco, alcohol and substance at least once in lifetime is compared according to gender, it was found that males have greater risk for using any of these substances except for benzodiazepine. Tobacco and alcohol use was more prevalent among children of low income families while flunitrazepam was less prevalent compared to children of high-income families. Prevalence of tobacco use was higher among students enrolled in a private school while alcohol and heroin use was more prevalent among students enrolled in other type of schools. The least available substance was heroin. Nearly half of the students who had used one of these substances had obtained their first drug from an elder family member.

Conclusion: It was observed that the lifetime prevalence of substances other than tobacco, alcohol and benzodiazepine had increased among 10th grade students in Istanbul. Unlike previous research findings the prevalence of substance use was similar in all socioeconomic status. It is thought that the attitudes and thoughts of the family regarding substance use is a risk factor.

Key words: Istanbul, tobacco, alcohol, substance use, prevalence.

Bağımlılık Dergisi 2006; 7: 18-23

Journal of Dependence 2006; 7: 18-23

¹ Doç. Dr. Bakırköy Ruh Sağ. ve Şinir Hast. Eğitim ve Araş. Hastanesi, Yeniden Sağ. ve Eğitim Derneği

² Uzm. Psikolojik Danışman, Koç Üniversitesi Rehberlik Servisi

³ Uzm. Psikolog, Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği

Yazışma Adresi / Address reprint requests to: Doç Dr. Kültegin Ögel, Mentha, Faruk Ayanoğlu cad. Zümrüt apt., 2/7, Feneryolu, Kadıköy – İstanbul – TURKEY
Elektronik Posta Adresi / E-mail address: ogelk@superonline.com Telefon / Phone: +90 (212) 543 65 65

19 Aralık 2005'te alınmış, 17 Mart 2006'da kabul edilmiştir. / Received December 12, 2005; accepted for publication March 17, 2006.

GİRİŞ

Ülkemizde madde kullanım yaygınlığı çalışmaları büyük çoğunlukla lise öğrencileri arasında yapılan çalışmalardan oluşmaktadır. Lise öğrencileri arasında yapılan çalışmalardan elde edilen bulguların bir özeti tablo 1’de verilmiştir (1-6). Tablodaki verilere dikkat edildiğinde madde kullanım yaygınlığının giderek artmakta olduğu dikkat çekicidir. Tütün, alkol ve benzodiazepin kullanımında bir düşüş gözlenmektedir. Ancak araştırmaların yöntemleri birbirinden farklılıklar gösterdiği için, araştırmalar arasında yapılan karşılaştırmanın sonuçlarına güvenmek oldukça zordur. Araştırmalar, okul dışı popülasyonu kapsamadığı için de ergenler hakkında genel bir bilgi vermekten uzaktır.

Tüm bu araştırmalar ABD ve Avrupa ülkelerinde yapılan çalışmalarla karşılaştırıldığında, tütün ve uçucu maddeler dışında kalan maddelerin kullanım yaygınlığının söz konusu ülkelerde aynı yaş grubundaki öğrenciler arasında daha yüksek olduğu bulunmuştur (7-10).

Bu araştırmada amaç, İstanbul’da okuyan 10. sınıf öğrencilerinin tütün, alkol ve madde kullanım yaygınlığını saptamak ve daha önce yapılan çalışmalarla bir karşılaştırma yapmaktır.

Y...NTEM

Araştırmaya 15-17 yaş grubunu oluşturduğu düşünülen onuncu sınıf öğrencileri alındı. Örneklem büyüklüğü 3500 olarak belirlendi. Bu örneklem büyüklüğüyle, %1’den %50’ye olan sıklıklar kabul edilebilir kesinlik sınırları içinde olmaktadır (power %90, tahmin edilen kesinlik sınırı %1’den %50’ye ± 5). Daha önce yaptığımız araştırmalardan elde ettiğimiz deneyime dayanarak, yanıt vermeme, yanlış doldurma, öğrenci sayısının beklenenden az olması gibi etkenlerin %15 civarında olacağı tahmin edildi ve toplam örneklem büyüklüğü 4000 olarak hesaplandı.

Örneklemin seçiminde çok basamaklı küme örnekleme yöntemi kullanıldı. Bunun için ilk aşamada, İstanbul’un farklı bölgelerinden ve sosyoekonomik düzeyinden 15 ilçe seçildi. Her ilçenin 10. sınıf öğrenci sayısının ağırlığına göre o ilçede çalışmaya alınacak öğrenci sayısı belirlendi. İlçede yer alan okul ve öğrenci sayısına göre örnekleme alınacak okul sayısı bulundu. İlçeler ve okullar, karşılaştırma yapmaya olanak sağlamak için 2001 yılında yapılan araştırmada yer alan ilçeler ve okullar arasından seçildi (4). Sınıfların ortalama öğrenci sayısına göre her ilçede ulaşılacak derslik sayısı saptandı. İlçede yer alan genel ve meslek liselerindeki tüm derslikler içinden sistematik randomizasyon ile bu derslikler

seçildi.

Araştırma 43 okul ve 104 sınıfta yapıldı, toplam 3483 anket uygulandı. 517 anket ise uygulanamadı (%12.9). Sınıf büyüklükleri hesaplanan ortalama sınıf büyüklüğünden küçük olduğu için uygulanamayan anket sayısı 209 (%5.2), sınıflarda olmayan öğrenci sayısı ise 308’dir (%8.84). Araştırmaya 12 meslek, 23 genel, 6 özel lise alındı.

Milli Eğitim Bakanlığının verilerine göre (11) İstanbul’da ortaöğretim öğrencilerinde erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranı 1.13 iken, bizim örneklemimizde erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranı 1.15 bulundu. Genel lisede okuyanların mesleki liselerde okuyanlara oranı 1.45 iken bizim örneklemimizde bu oran 1.72 idi. Genel liselerde okuyanların özel liselere oranı ise 10.1 iken, bizim örneklemimizde bu oran 11.0 idi. Bu haliyle örneklemin, geneli yansıttığını söyleyebiliriz.

Araştırmada kullanılan anket formu 21 bölümden oluşmaktadır. Ankette demografik bilgiler, gençlerin ilgilendiği aktiviteler, aile, arkadaş ve çevre özellikleri, okul yaşantısı ile ilgili sorular, cinsellik, sokakta çalışma, evden kaçma, kendine zarar verme davranışı, öfke, şiddet davranışı ve eğilimi, suç ve madde kullanımı, ihmal ve istismar, hastalıklar, intihar, travma ve sağlık alanlarına dair sorular yer almaktadır. Madde kullanımına ilişkin sorular, Avrupa ülkelerinde ve Amerika Birleşik Devletleri’nde kullanılan anket formları temel alınarak hazırlanan, 1998 ve 2001 yılında yapılan araştırmalarda ülkemizde kullanılan anket formundan alınmıştır (3, 5, 7, 8). Araştırmada sadece yaşam boyu madde kullanım sıklığı soruldu.

Araştırma 2004 yılının Mart ve Mayıs ayları arasında Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği tarafından yürütülmüştür. Anketler, her ilçede anketör olarak görevlendirilen ve özel olarak eğitilen rehber öğretmenler aracılığıyla yapılmıştır. Toplam 28 rehber öğretmen anketör olarak çalışmıştır. Uygulama sırasında güvenilirliği arttırmak için sınıf öğretmenlerinin bulunmamasına özen gösterilmiştir. Anketler isim verilmeden doldurulmuş ve karışık olarak, kapalı bir zarf içinde toplanmıştır. Her anketör, anketin yapıldığı günkü sınıf mevcudunu kaydetmiş ve sınıfta olmayan öğrenci sayısı not edilmiştir. Toplanan formların değerlendirilmesi optik okuyucu aracılığı ile yapılmıştır.

Ankette “relaktin” ismiyle bir tuzak madde yer almıştır. Analiz sırasında bu maddeyi kullandığını işaretleyenlerin yanıtları güvenilir bulunmadığı için, bu formlar araştırmadan çıkarılmış ve değerlendirmeye alınmamıştır. Relaktin isimli tuzak maddeyi işaretleyenlerin oranı % 6.8 bulunmuştur. Bu oran kabul edilebilir bir sıklığı işaret etmektedir (7).

Tütün, alkol ve madde kullanım sıklıkları farklı biçimde değerlendirilmiştir. Bu nedenle analiz sırasında değerlendirmeyi kolaylaştırmak için tütün

kullanımı için ayda birkaç kez ve haftada birkaç kez kullanım, alkol için yaşam boyu 3-9 kez kullanım, sarhoş olma ve diğer maddeler için yaşam boyu 2-5 kez kullanım "seyrek" kullanım olarak değerlendirilmiştir. Tütün kullanımı için her gün kullanım, alkol için yaşam boyu 10 ve daha fazla kullanım, sarhoş olma ve diğer maddeler için yaşam boyu 5'den fazla kullanım "sık" olarak değerlendirilmiştir.

Maddelerin bulunabilirliği oranları herhangi bir maddeyi kullandığını belirten öğrenciler arasında değerlendirilmiştir. Bulunabilirlik sorularına "çok zor" ve "zor" yanıtını işaretleyenler zor, "orta" yanıtını işaretleyenler orta, "hiç zor değil" ve "çok az zor" yanıtını işaretleyenler ise kolay olarak değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Öğrenciler arasında yaşam boyu en az bir kez kullanım yaygınlığı en yüksek olan madde alkoldür. Alkolü sırasıyla tütün, uçucu maddeler, esrar, flunitrazepam, benzodiazepin, ekstazi ve eroin takip etmektedir. Yaşam boyu en az bir kez sarhoş olma yaygınlığı %26.4'dir (Tablo 1).

Yaşam boyu en az bir kez tütün, alkol ve madde kullanımı riski cinsiyete göre karşılaştırıldığında erkeklerin benzodiazepin kullanımı hariç diğer tüm maddeler için kızlardan daha fazla risk taşıdığı görülmüştür. Madde kullanım riski erkeklerde eroin kullanımı için 10 kat, esrar için yaklaşık 4 kat, ekstazi için ise yaklaşık 3 kat daha fazladır (Tablo 3).

Yaşam boyu en az bir kez tütün, alkol ve madde kullanımı riski öğrencilerin ailelerinin gelir düzeyleri açısından değerlendirildiğinde, yüksek gelir düzeyine sahip olan ailelerin çocuklarında düşük gelir düzeyine sahip olanlara göre tütün, alkol kullanma ve sarhoş olma riskinin daha düşük, flunitrazepam kullanımının daha yüksek olduğu görülmüştür. Yaşam boyu en az bir kere tütün kullanma riski özel okula gidenlerde, diğer okullara gidenlere göre daha fazladır. Alkol, eroin kullanma ve sarhoş olma riski özel okula giden öğrencilerde diğer okullara gidenlere göre daha düşüktür (Tablo 3).

En zor buluna n madde eroin dir. Eroini benzodiazepin ve ekstazi takip etmektedir. En kolay bulunabilen madde ise uçucu maddelerdir. Uçucu maddeleri esrar ve flunitrazepam takip etmektedir (Tablo 4).

Tablo 1: Lise Öğrencileri Arasında Yaşam Boyu Madde Kullanım Yaygınlığı ile İlgili Yapılan Araştırmaların Özeti

	n=1800 (1)	n=2845 (2)	n=5823 (3)	n=7849 (4)	n=2024 (5**)	n=1637 (6)
Tütün	%15.7	%68	%30*	%64.9	%59	%48.3
Alkol	%27.6	%61	%34.2*	%17.9	%57.7	%48.6
Herhangi bir madde	%2.5	-	-	-	-	%6
Esrar	-	%4	%4.2	%3.5	%4.8	%5.1
Uçucu	-	%4	%4	%8.6	%4.4	%5.2
Ekstazi	-	%1	%0.9	...	%1.2	%3.2
Sedatif- hipnotik***	-	%7	%5	%3.2	%4.1	%5.4
Eroin	-	%1	%0.7	%1.6	%1.1	%2.8
Flunitrazepam	-	-	-	-	-	%3.1

* Son bir ay içinde kullanım yaygınlığını göstermektedir.

** Bu araştırma 2004 yılında yayınlanmıştır (Ögel ve ark, 2004).

*** Sedatif ve hipnotikler benzodiazepinleri içermektedir. Belirtilen araştırmalarda flunitrazepam sedatif ve hipnotiklerden ayrı sorulmuştur.

Tablo 2: Yaşam Boyu En Az Bir Kez, Seyrek ve Sık Tütün, Alkol Ve Madde Kullanım Yaygınlıkları

	En az bir kez (%)	Seyrek kullanım* (%)	Sık kullanım** (%)
Tütün	37.0	26.1	30.8
Alkol	51.2	28.7	38.8
Sarhoş olma	26.4	41.6	17.8
Benzodiazepin	3.7	38.8	11.9
Flunitrazepam	4.4	30.7	13.2
Esrar	5.8	38.6	24.5
Uçucu maddeler	5.9	32.4	8.1
Ekstazi	3.1	24.2	15.2
Eroin	1.6	38.5	23.1

* Tütün kullanımı için ayda birkaç kez ve haftada birkaç kez kullanım, alkol için yaşam boyu 3-9 kez kullanım, sarhoş olma ve diğer maddeler için yaşam boyu 2-5 kez kullanım seyrek kullanım olarak değerlendirilmiştir.

** Tütün kullanımı için her gün kullanım, alkol için yaşam boyu 10 ve daha fazla kullanım, sarhoş olma ve diğer maddeler için yaşam boyu 5'den fazla kullanım olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 3: Yaşam Boyu En Az Bir Kez Tütün, Alkol ve Madde Kullanmanın Cinsiyet, Ailelerinin Aylık Gelir Düzeyi ve Okudukları Okula Göre Risk Oranları

	Erkek/ kız odds oranı (GA)	*Yüksek/Düşük gelir düzeyi odds oranı (GA)	Özel okul/diğer okul odds oranı (GA)
Tütün	1.23 (1.06-1.42)**	0.82 (0.68-0.99)**	1.59 (1.10-2.29)**
Alkol	1.33 (1.16-1.53)**	0.46 (0.39-0.56)**	0.29 (0.20-0.42)**
Sarhoş olma	1.72 (1.46-2.03)**	0.57 (0.47-0.71)**	0.44 (0.32-0.61)**
Benzodiazepin	0.90 (0.63-1.27)	0.95 (0.63-1.44)	0.55 (0.28-1.08)
Flunitrazepam	1.82 (1.22-2.72)**	2.28 (1.45- 3.58)**	0.85 (0.41-1.78)
Esrar	3.81 (2.64-5.51)**	0.78 (0.53-1.14)	0.58 (0.33-1.02)
Uçucu maddeler	1.97 (1.43-2.71)**	1.22 (0.84-1.76)	0.70 (0.39-1.27)
Ekstazi	2.98 (1.85-4.79)**	0.99 (0.60-1.63)	0.53 (0.26-1.08)
Eroin	10.98 (3.94-30.56)**	1.64 (0.82-3.27)	0.65 (0.23-0.83)**

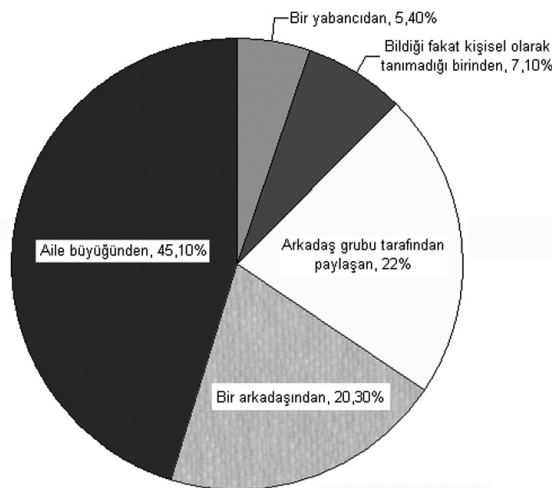
*Ailesinin ortalama aylık gelirini 600 milyondan fazla olarak belirtenler "yüksek", 600 milyondan az olarak belirtenler "düşük" gelir olarak değerlendirilmiştir.

**p<0.05

Tablo 4: Herhangi Bir Madde Kullananlar Arasında Maddelerin Bulunabilirliği Oranı

	Zor		Orta		Kolay	
	N	%	N	%	N	%
Benzodiazepin	294	69.2	40	9.4	91	21.4
Flunitrazepam	258	60.7	51	12.0	116	27.3
Esrar	255	59.6	49	11.4	124	29.0
Uçucu maddeler	258	60.1	22	5.1	149	34.7
Ekstazi	282	66.8	46	10.9	94	22.3
Eroin	345	80.4	37	8.6	47	11.0

Herhangi bir madde kullanan öğrencilerin yarısına yakınının ilk kullandıkları maddeyi bir aile büyüğünden aldığı görülmüştür. Öğrencilerin %22'sinin ilk madde kullandığında bunun arkadaş grubu tarafından paylaştığı, beşte birinin maddeyi bir arkadaşından aldığı, sadece 5.4'ünün ilk kullandıkları maddeyi hiç tanımadıkları birinden aldıklarını saptanmıştır (Grafik 1).

Grafik 1: Herhangi Bir Madde Kullananların İlk Madde Kullandıklarında Kimden Aldıklarının Oranı

TARTIŞMA

Gelişmekte olan ülkelerde kullanımı en yaygın olan madde tütün ve tütün ürünleridir. Bunları alkol, esrar ve uçucu maddeler takip etmektedir. (10, 12). Avrupa ülkelerinde ise alkol en yaygın madde iken alkolü tütün ve esrar takip etmektedir (7). Araştırmamızda da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Tütün ve alkol kullanım yaygınlığını uçucu maddeler, esrar ve flunitrazepam takip etmektedir. Uçucu maddelerin kolay elde edilebilir, ucuz ve yasal olması bu maddelerin yaygın kullanımını artıran bir etken olabilir (9).

Yaşam boyu en az bir kez tütün, alkol ve madde kullanma riski cinsiyete göre karşılaştırıldığında erkeklerin benzodiazepin hariç diğer tüm maddeleri kullanma riskinin kızlara oranla daha yüksek olduğu görülmüştür. Benzodiazepinlerin evde bulunabilen ilaçlar olduğunu düşünecek olursak, bu maddelere kızlar tarafından ulaşımın da aynı oranda kolay olabileceği ve bu nedenle her iki cinsiyet arasında bir farklılık saptanmadığı söylenebilir. Diğer maddelerin erkekler arasında daha yaygın olması, diğer araştırmalarla benzerdir (3, 5, 7, 8, 13).

Yaşam boyu en az bir kez tütün ve alkol kullanma riski gelir düzeyi yüksek ailelerin çocuklarında düşük geliri olan ailelerin çocuklarına göre daha az, özel okullarda okuyanlarda ise diğer okullarda okuyanlara göre daha fazladır. Bu bulgunun yorum-

lanması için daha farklı analizlere ihtiyaç olduğu kanaatindeyiz.

Flunitrazepam dışında yüksek veya düşük gelirli ailenin çocuklarıyla, özel veya diğer okula gidenler arasında yasal olmayan maddeler yönünden herhangi bir farklılık saptanmamıştır. Bu bulgu, her sosyoekonomik düzeyde madde kullanım riskinin benzer oranlarda olduğunu göstermektedir.

Ailenin madde kullanımını onaylamasının ve tutumunun önemli bir risk etkeni olduğu bilinmektedir (14-15). Araştırmamızda herhangi bir madde kullandığını belirten öğrencilerin büyük bölümü ilk kez madde kullandığında bunu bir aile büyüğünden aldıklarını ifade etmiştir. Bu da aileye ilişkin risk etkenlerinin önemini vurgulayan bir bulgudur. Yapılacak önleyici çalışmaların aileyle ilgili risk etkenlerini de azaltmaya yönelik olması uygun olacaktır.

Araştırmamızın örneklem seçim yöntemi ve soru formu, 2001 yılında (5) yapılan sigara, alkol ve madde kullanım yaygınlığı araştırmasıyla benzerdir. Bu nedenle söz konusu araştırmanın İstanbul'da 10. sınıf öğrencilerine ilişkin bulgularıyla, araştırmamızın bulgularının karşılaştırılabileceği inancındayız. İki araştırmanın bulguları karşılaştırıldığında tütün, alkol ve benzodiazepin dışındaki maddelerin yaşam boyu en az bir kez kullanım yaygınlığının arttığı görülmektedir. Esrar kullanımı %3.6'dan %5.8'e, uçucu madde kullanımı %4.4'den %5.9'a, ekstazi kullanımı %1.2'den %3.1'e, flunitrazepam kullanımı %1.7'den %4.4'e, eroin kullanımı %1.2'den %3.1'e yükselmiştir. Tütün, alkol ve benzodiazepin kullanım yaygınlığı ise sırasıyla %59.0'dan %37.0'a, %57.7'den %51.2'ye, %4.1'den %3.7'ye düşmüştür. Tütün kullanımındaki düşüş, tütün kullanımının önlenmesi yönünde son yıllarda yapılan yoğun uyarı ve kampanyalara bağlanabilir. Tütün ve alkol kullanımındaki düşüşün daha iyi yorumlanabilmesi için, farklı sosyodemografik değişkenlerin karşılaştırıldığı analizlere gereksinim vardır.

2001 araştırmasında uçucu maddeleri benzodiazepinler takip ederken bu çalışmada esrar ikinci tercih maddesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer araştırmalarda göz önüne alındığında, benzodiazepin kullanım yaygınlığının giderek azaldığı dikkati çekmektedir. Ekstazi ve benzeri uyarıcı maddelerin kullanımı tüm dünyada artmaktadır (6- 8, 16). Türkiye'de de bu artışa paralel bir artış olduğu söylenebilir.

Cinsiyete göre ekstazi kullanma riski 2001 yılında yapılan araştırmada da erkekler için kızlara oranla yüksektir. Ancak erkeklerin kızlara göre ekstazi kullanma riski 2001 araştırmasında 5.1 bulunmuş olup, bizim bulgularımızda daha düşüktür. Bu ekstazi kullanımının kızlar arasında da yaygınlaştığını düşündürmektedir.

2001 yılında yapılan araştırmada özel okulda okuyan öğrenciler arasında esrar, uçucu madde, ekstazi ve eroin kullanım sıklığının daha yüksek risk oluşturduğu dikkati çekmektedir. Bizim araştırmamızda, özel okulda okuma ve diğer okullarda okuyanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmemiştir. Bu bulgu her sosyoekonomik düzeyde madde kullanımının yaygınlaştığını göstermektedir. Tütün ve alkol kullanımı dışında gelir düzeyi ve alım gücünün madde kullanımı için yüksek risk olmaması maddelerin bulunabilirliğinin kolaylaştırmasına ve ucuzlaştıklarına işaret ediyor olabilir. Flunitrazepam, esrar ve uçucu maddelerin bulunabilirlik oranlarının birbirine yakın olması da bunu destekler niteliktedir.

Okullarda madde kullanımı epidemiyolojisine yönelik yürütülen çalışmalar yöntemsel bir takım kısıtlamalara rağmen madde kullanım yaygınlığı hakkında fikir sahibi olmamızı sağlamaktadır (17). Okula gitmeyen gençler bu çalışmalarda temsil edilmediğinde sonuçların tüm yaş grubu için genelleştirilmesi doğru değildir.

Bu araştırma bulguları, başta ekstazi olmak üzere yasal olmayan maddelerin kullanım yaygınlığında bir artış olduğunu göstermektedir. Bu nedenle bu maddelerin kullanımına yönelik önleyici çalışmaların yapılması gerektiğine inanıyoruz.

KAYNAKLAR

- 1- Özer A. Ortaöğretimde Öğrencilerin Psikoaktif Madde Kullanımına Yaklaşımı ve Demografik Özellikler. Uzmanlık Tezi, İstanbul: Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, 1991.
- 2- Yazman Ü. Lise Gençliğinin Psikoaktif Maddelere Bakışı ve Kullanım Oranlarının Türkiye- İstanbul Örneği ile İncelenmesi. Uzmanlık Tezi, İstanbul: Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, 1995.
- 3- Ögel K, Tamar D. Uyuşturucu maddeler ve Öğrenci Anketi Bulguları, İstanbul: AMATEM-Özel Okullar Derneği Yayını, Prive Ltd, 1996: 12-23.
- 4- Ögel K, Tamar D, Evren C, ve ark. Lise gençleri arasında tütün, alkol ve madde kullanım yaygınlığı. Turk Psikiyatri Derg 2001; 12: 47- 52.
- 5- Ögel K, Çorapçıoğlu A, Sır A, ve ark. Dokuz ilde ilk ve ortaöğretim öğrencilerinde tütün, alkol ve madde kullanım yaygınlığı. Türk Psikiyatri Dergisi 2004; 15: 112-118.
- 6- Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi. Madde kullanımı üzerine ulusal değerlendirme çalışması: 6 büyük şehirde elde edilen sonuçlar. Türkiye Proje Ofisi, Ankara: 2004.

- 7- Hibell B, Anderson B, Bjarnason T ve ark. Alcohol and other drug use among students in 26 European countries. The Swedish Council for information on alcohol and other drugs, CAN. Council of Europe. Co-operation group to combat drug abuse and illicit trafficking in drug, 1995.
- 8- Johnston L, O'Malley P, Bachman J. National survey results on drug use from the monitoring the future study, 1975-1998. U.S Department of health and human services, Public Health Service National Institutes of Health, 1999.
- 9- Pandina R, Hendren R. Other drugs of abuse: inhalants, designer drugs, and steroids. Addictions: A Comprehensive Guidebook, McCrady BS, Epstein EE (Editors). New York.: Oxford University Press, 1999: 171-184.
- 10- Acuda SW, Eide AH. Epidemiological study drug use in urban and rural secondary schools in Zimbabwe. Cent Afr J Med 1994; 40: 207-212.
- 11- MEB (2003) Daire Başkanlığı/Dosyalar/2003-2004
- 12- Silva MT, Barros RS, de Magalhaes MP. Use of marijuana and other drugs by collage students of Sao Paulo, Brazil. Int J Addiction 1994; 29: 1045-1056.
- 13- Çakıcı E, & Çakıcı M. KKTC gençliğinde uyuşturucu madde kullanımı yaygınlığı. Lefkoşe: KKTC Devlet Basımevi, 2000.
- 14- Newcomb MD, Maddehian E, Bentler PM. Risk factors for drug use among adolescents: Concurrent and longitudinal analysis. Am J Public Health 1986; 76: 525-530.
- 15- Newcomb MD, Felix-Ortiz M. Multiple protective and risk factors for drug use and abuse: Cross-sectional and prospective findings. J Consult Clin Psychol 1992; 63: 280-296.
- 16- Johnston L, O'Malley P, Bachman J. Monitoring the Future: National survey results on drug use: 1975-2000. U.S Department of health and human services, Public Health Service National Institutes of Health, 2000.
- 17- Bachman JG, Johnston LD, O'Malley PM. The Monitoring the Future project after 27 years: Design and procedures. Monitoring the Future Occasional Paper No. 54. Ann Arbor, MI: Institute for Social Research, 2001.